

NAFARROAKO EUSKARA IRAKASKUNTZAN

Juan Luis Goikoetxea Arrieta

Irakaskuntzan hiru dekadatan gabiltzanok, ez dugu urterik urterako kursoetan aurkezpenik behar izaten, arteko urteko ikasleek kontatzen diete-eta hurrengoei nor edo zer naizen edo nola jokatu ohi dudan azterketetan. Beraz, halako giro jakinean nahiko izaten dut «Dicebamus hesterna die» aspalditxo-koaz hastea.

Gaur, ordea, inork aurkeztu nau zuen aurrean, naizena baino egin dudana goraiatuz. Gainera, Larraintzarko Anain neure ikasleak –futbol kontuen-
gatik Lezaman diharduenak– Berriozartik hasirik Uharterainoko biribilguneak zehatz-mehatz marraztu dizkit, nahiz eta segurtasunaren alderako –Patxi Iñi-
goren eta Paxkal Rekalderen telefono deiei jaramon eginik Noaindik egin itzu-
lingurua.

Planeta Urdinean 6.000.000.000 inguru izanik norberari dei egitea aintzat hartzekoa da. Hasteko, beraz, eskerrak hona hurbildu zaretan guzti-guztioi; es-
kerrak Gotzon Aurrekoetxeari, Andres Iñigori eta Paxkal Rekalderi; eskerrak
–nola ez– Nafarroako Gobernuari eta Euskaltzaindiari –bertan antolatzen ari-
tu direnei ere bai– topaketa hau gauza dadin ahalegintzeagatik.

1. IKASTAROAREN IRAUPENA

Hitzaldi hau ondo burutzeko, hogeiren bat orduko ikastaroa beharko ge-
nukere. Gaur, beraz, 40 minutuko saioan ezin emango dugu adieraztera gura
izango genukeen guztia, ez edukietan ez eta diafanotasunean –doafanoa berba
grekoa da, hots, geurea ere bai–.

Beharko genituzke:

4 ordu: marko teorikoa argitzeko: Konstruktibismoa; ikasketa esangura-
tsua; Diglosia Irazia; Atxikitze-Eredua eta Murgiltze-eredua...

4 ordu: ahozko corpusaren premia eta balioa azaltzera emateko.

4 ordu: adieraztera emateko zeri deritzagun berbalizazioa eta curriculum zelan itsatsi.

4 ordu: sortu dugun materiala erakusteko eta azaltzeko.

4 ordu: Ikasleak/entzuleak ordenadorean-eta praktikak egiteko.

Tamalgarriena, zuen aintzenean atsegin ez dudan metodoaz lan egitea da, alegia, neu bakarrik mintzatuz, ezen ederto baitakit zuek asko dakizuela gai honetaz eta maieutika antzina erabili zela. Sokrates ezkerro, maieutika erabiltzen da izendatzeko artea zeinarekin maisua, hitzaren bidez, ikaslearen ariman argituz doan nozioak, beronek oharkabean bada ere eduki bazeuzkanak, hau da, gaur egun Ausubeli jarraituz entzuleek dakitenetik abiatu, ezagutza berriak eraikitza joko genukeen metodoa erabiltzea.

2. DIAZ DE ZERIOREN «EUSKAL KANTAK»

Liburu ederra dut eskuetan, Nafarroako gobernuak argitaratua, Maria Rosa Diaz de Zerirena: «Euskal Kanta Zahar batzuk».

Bilketa Aita Donostiak, batez ere, Baztanen bildua dela dakigu.

Kalitate aldetik goi mailako eskola-liburua da eta «Hezkuntza arloak eta Helburu didaktikoak» atala on-ona, neuk ere aipua egiteko erabili izan dudana, atal bat edo beste gehituko nizkiokeen arren.

Guk bizkaieraren barruan, helburu bertsuekin jokatu dugu, baina teorizazio eta bitarteko desberdinekin. Gure proiektuetan Aita Donostiak egin zuena geuk gauzatu dugu –Iñaki Gaminde aitzindari dela–. Guk kantak biltzeaz gainera, ipuinak, kontakizunak, errezitatuak, anekdotak, ohiturak ere jaso ditugu. Horretarako aita Donostiak amets zukeen tresneriaz baliatuta: bideoa, minidiska, CDak. (Hemen «Arre-arre mandako» bideoa erakutsi dut).

2.1. Baztaneko kantak eta euskalkia

Aita Donostiak Baztanen entzuten dituen doinuak, ostean paperera aldatzen ditu, horretarako arau jakin batzuk erabilita. Ondorioz, galdu egiten da bizitasuna, goxotasuna. Hau da, musika idazteko arau estuek, –hots, arauak– aplikatuz, bidean geratzen da asko, esate baterako, erritmoko gauza ugari, intonazio aldaketa... Izan ere folklorea pentagrametara ekartzea oso gaitza da, batez ere, sentimendua-eta barneratzen ez badituzu. Hemengo zortzikoa alemanian interpretatzen bada, nekez egingo da era berberean. Azken finean, sus-triak gordetzen badira ere, Aita Donostiak bere armonizazioa egiten du.

Aita Donostiak, dena dela, melodia entzuten zuen antzera lagatzen zuen. Azkuek, berriz, oker kantatua zela uste bazuen, aldatu egiten zuen, izan behar harko zukeen moldera ekarrita.

Euskalkian beste horrenbeste gertatzen zaigu, euskaldun zaharrendik jaso geuk eskolaratzean. Ezingo da, horrenbestez, herrian entzundako euskaran ere musikan egin ezin denik gauzatu, alegia, amonari entzuna osorik jaso. Beraz eskolari hitzak osorik erabiltzeko eskatzea da logikoa.

3. EUSKALKIA ESKOLARATZEKO OINARRIZKO BALDINTZAK

3.1. Euskaldunaren etxeko euskara alfabetatzearen premia

Ahozkoaren eta idatziaren arteko bereizketa beti dugunez gogoan, bada- kigu hitz egitea ez dela idatziz mintzatzea. Horrexegatik azpimarratu behar dira bien arteko berdintasunak eta desberdintasunak etxeko berbete eskolara ekartzeaz ari garenean.

Hona hemen ahozkoaren eta idatziaren arteko bi desberdintasun nagusiak.

3.1.1. Lehenengo, denbora aipatu behar da ahozko berbete prozesatzeko baldintzen artean, denborak dena baldintzatzen baitu

Pentsatzen eta aukeratzeko diren heinean esaten dira hitzak. Beraz, hiztunak denboraren presiopean eratu eta antolatu behar du komunikatu nahi duen mezua, bere memoriak dituen mugak ere kontuan hartuz.

Arrazoi honengatik ahoz ari denaren esaldiak ez dira idazlearenak bezain luzeak edo konplexuak izaten. Eta horrexegatik egiten dira gramatika-akatsak hizketan; baita mezu mailako akats ugari ere askotan.

Mezua antolatzeko modua ere ez da onena izaten. Gauzak behin eta berriro esaten ditugu, esandakoa ahaztu egin zaigulako edo pentsatzeko beta hartu gura dugulako.

Idazleak, berriz, nahi duen denbora guztia izaten du bere mezua antolatu, behar dituen hitzak aukeratu eta bere idazkia lantzeko, hariak eta komunikatu beharreko mezua emateko era egokia aurkitu arte.

3.1.2. Elkarrekiko eragina ahozkoan eta idatzian

Bestalde, aurrez aurre entzulea mintzatzean, abantaila da denboraren mugen aurrean, ulertu ez badu itaun dezan. Honetan idazlea baino hobeto aurki-

tzen da. Baldintzak ere jartzen ditu: txanda ematea solaskideari; bien arteko formalitate maila moldatzea; gaien aukeraketa eskura izatea.

Hala ere, aipatutakoaz gainera, erabat garrantzitsua da ohar gaitzean, euskara ikasten eta eredu estandarra jorratzen abiatzen garenean erraz gerta dakigukeela etxeokoren, hots, ahozkotik datorrenaren itotzea, ez entzutera iristea. Adibiderako Lazkao Txikiren bertso hau hautatu dut. Hitzaldietan galdetzen dudanean aitaita-amamek «etxetik» baino «etxeti» esaten ote duten eskualde jakinetan, ezetz entzuten dut maiz. Gero etxean galdetuta itzultzen denean, baietza dakarte.

Jo dezagun adibidera, denon artean kantatuz:
 Goizean goiztar jeikitzen banaiz
 kanporatutzen naiz beti,
 ikusten zaitut zabaltzen goruntz
 eguzkiaren aldeti
 eguzkiaren argitasuna
 hortxen dator sortaldeti
 e(g)unan haurtzaro beste(r)ik ez zara
 bihotzeko egunsenti.

Lazkao Txikik ahozko kodigoa darabil entzulearen belarriaren konplizitateaz, «sortaldeti» eta ez «sortaldetik kantatuta».

Zuek EHHara jotzen baduzue, Antologiako 87. orrian, Dorraon ere fenomeno bera topatuko duzue: «Ta errosariyoti ataera ardua ematen zan». Gauza bera Jose Mari Satrustegiren «Euskal testu zaharrak» izenekoan, Intzan (1772: 131): «eta oetati Abadiaren errenta asko ezpada», baita: «alimentaze-coaz gañeti izan dezen zerequiñ socorritu».

Horrenbestez, ahozkoa eta idatzia autonomian lantzea gogoan hartzeko faktore ezin baztertua da. Gaurkoz, ez dugu sakonagora joko, nahiz eta ederto dakigun zein elementu aberatsen bazterketa egiten duen etxetik euskara aberatsa dakarren hiztun askok.

Baieztatutakoaren ondorik, erabateko garrantzia hartzen dute bideoek, minidiskak eta gaurko tresneria erabiltzeek, baita ulertzeak etxeko euskara eskolaratzeko didaktika aproposaren, egokiaren jabe izan behar dugula.

3.2. Euskalkia eta hezkuntza

Euskararen kanpo-historiak eta bere barrukoak eraginik, ikerketa-lan nahiz doktore-tesi ugari argitaratu da azken urteotan euskalkien gainean. Euskalkia irakaskuntzan gaitzat hartuta, ostera, oso gutxi, baina ez gure artean bakarrik, Europa zabalean ere aurrerakuntza franko oraintsu-oraintsukoa da eta. Euskalkiaren eta Hezkuntzaren gaia, beraz, azterketa arlo berrien artean sailka genezake.

3.2.1. *D Eredua bikoiztu egiten dugu*, lehen hizkuntza euskara duten ikasleentzat atxikitze-eredu bilakatuz, eta lehen hizkuntza gaztelera edo frantsesa dutenentzat murgiltze-eredu bihurtuz. Hitzaldi honen helburua irakaskuntzako atxikitze-ereduaren barruan kokatzen dugu, bertan etxetik euskaldun datozenak harturik.

3.2.2. *Irakasbide hau dakigunetik ez dakigunera* doa: René Descartes, dio bere *Regulae ad directionem ingenii* liburuan (1628an): «Pentsamendu metodikoaren ideia zein urratsez urratseko ebidentziaz gidatua den eta EZA-GUNTIK EZEZAGUNERA doan, sinpletik konplexora».

Bestalde, Labayru Ikastegiak horixe lema hori erabili izan du bere jardunean.

3.2.3. *Euskal Diglosia Irazia* deritzagu, ehundegian ehuna egitean legez gauzatzen delako, euskara batuak, euskalki literarioak eta azpieuskalkiak bata besteari harien artean bilbea igarota (1).

Euskalkia, **heteronomoa** da, Mitxelena maisuak zioenez *4dialecto de*». Horrenbestez, euskalkia ez da irakatsi behar beste berbeta bat balitz legez, baizik eta idatzian –atxikitze-ereduko ikasleez ari naiz– euskara batua ardatz dela, euskalkia aldamenean izanik eta ahozkoan, etxeko euskara ardatz dela eta euskara batua alboan.

Gertatzen den diglosiarako, C. A. Ferguson-en definiziora jo dugu: «*Hizkuntzaren dialekto desberdinen aldamenean, aldaki oso kualifikatu bat*» dela diglosiaren egoera adierazteko. Ulertzen da, barietate linguistiko biren arteko harreman egonkor bezala, bat gora (high) eta bestea beheara (low).

Euskal Herrian den endoglosia (Txillardegi) hemen Diglosia Irazi legez lantzen da, ehundegian ehuna egitean bezala, euskara batua, euskalki literarioa eta azpieuskalkiak bata besteari harien artean bilbea igarota.

Diglosia Funtzionala –funtzio batzuetarako euskara batua, besteetarako euskalkia– Erramon Baxoken ekarriz baliaturik jorratzen da.

Diglosia Kateatua, L. J. Calvet-i jarraikiz, lehenik, euskara batuaren eta euskalki literarioaren arteko kateaketa gisa hartzen da; bigarrenik, euskalki literarioaren eta azpieuskalkiaren artekoa, hots, kateatua eta irazia.

3.2.4. *Ikasketa esanguratsua*: D. P. Ausubel-ek dakarren ikuspegi aldaketa darabilgu ostean Ikasketa Esanguratsua bideratzeko, hortxe bertan kokatzeko Dakigunetik Ez Dakigunera goiburua, neska-mutilak etxetik dakarten berbetatik has daitezten. Horrek ez du esan gura adin batera arte euskalkia eta gero batua irakatsi behar direnik, ezpada ze biak batera, ikasketa-prozesu osoan uztarrarian eroanik

(1) AZKUE, R. M. (1969): Diccionario vasco-español-francés. La Gran Enciclopedia Vasca: Irazi: 'ardir el lienzo en el telar': curdir le tissu sur le métier'. AN-b-lez, B-a-o-ts, G-ber.

Ondorioen artean, baieztatuko dugu, eskolak etxetik euskalkia jakinik datorren ikaslea dakienetik ez dakienera eraman behar duela, euskara batua euskalkiaren arartekotasunaz ikasirik –Ikasketa Esanguratsuaeren arabera, arterik ezagun zaizkion sinboloen bitartez– eta horretarako familiako berbeta landu egin behar dela irakaskuntzan, ezen euskara batua jakiteak ez baitakar «per se» euskalkian alfabetatzea.

EUSKALKIA ETA IKASKETA NATURALA

Euskalkian gabiltzalarik, zabalagora edo sakonagora iritsi nahiz, testuinguru naturalaz egiten dugu topo, hau da, hizkuntzaz jabetzeko testuinguru naturalaz.

Honaino helduak garelarik, ordea, euskalkiaren hiperonimo bilakatzen zaigu euskara era naturalean ikastea. Bestera esanik, familiako eredia bilakatzen zaigu edozein berbeta ikasteko prozedurarik eraginkorren. Beraz, hitzaldiko zeregin nagusia izango da argitzea zein den euskara ikasteko era naturala eta noraino birsor daitekeen ikasgelan.

Ez gurasoek, ez neba-arrebek ez dute parte hartzen modu sistematikoan, ez eta aurrez erabakitakoan hitz egiten ikasteko prozesuan. Hala ere, ez dira ikusle huts, nahiz eta lehen begiradan itxura hori hartu, hala berbeta ikasteen gertatzen den espontaneitateagatik, nola oharkabetasunagatik edo afektibitate giroarengatik.

Horrenbestez, etxean erabili ohi diren estrategietatik, zein ekar daiteke eskolara? Lehenik, arestian etxekoa dela-eta esanekora jotzen badugu, baieztatuko dugu, umeak daukan garapen mailatik abiatu garela. Horretarako, beharrezkotzat jo dugu haurraren mintzamoldera hurreratzea, ez nonbait, maila horretan geratzeko, baizik eta Vigotsky-ren Garape Hurbileko Gunea (GHG) tresnatzat harturik ikasketa konplexuagorantz jotzeko.

Gainera, umearen interesgune eta esperientzietatik abia gaitezen komeni da, eskolak eskaintzen dion mezua interesez jaso dezan.

Aipatu dugun estrategia horretan, metodo desegokitzat har daiteke, behin honezkero, umeari akatsak errepikatzea edo errepikaraztea, zeren porrot egin duenaren sentazioaz gera baitaiteke, eta horren kariaz komunikazioarako eragozpenak sortu.

Bestalde, euskara ereduaren aldetik, familian ikasketarako testuinguru aproposa elkarriketa da. Halanda ze, eskolan ere berba egin behar zaio umeari, egin behar du umeak, irakasleak eurekin solasaldiak eginik, perpausak osatuz, berez-berezko joko linguistikoetan parte hartuta. Harreman hauen gutzien bitartez egiten da posible hizkuntzaz jabetzea.

Horrez gain, indartu egin gura bada hizkuntzaren jabekuntza prozesua, hor dugu hizkuntzako «klase-ordua», non ahozkorako bide tradizionala –ira-

kasleak berba egin eta ikasleak entzun– apurto eta irakaskuntza osoaren berbalizaziora jo behar den.

Guztiarekin ere, gurasoetatik seme-alabetara datorren euskara eredia hain beharrezkoa izanik, ez da aipamena merezi duen bakarra, ezen hizkuntza aldi berean ontzi eta edari izanik, hots, komunikazio tresna eta kultura, bada edarrietan –kulturan– hizkuntza baino elementu gehiagorik. Euren artean dira, euskal gizarteko ospakizunak, dantzak, olgetak, sarritan ume-kantetan gordez bizi izan direnak gure egunok arte.

Euskalkiaz ari garenean, etxeko euskara eskolara ekartzeaz dihardugu, etxeko euskal kultura eskolara sarraraztearen gainean berba egiten ere bagabiltza.

Hona ezkeror, ordea, berriro aurkezten zaizkigu ikasle multzo bi, bata, etxean haur-kantak entzun, lo egin, jolastu eta, finean, ikasirik datorren haurra, eta bestea, bigarren hizkuntzara datorren –zorioneko– haur hori. Erdal familiatik hurbildu denak, jakina, bere etxetiko abesti ederrak dakartza, eta etxetik euskaldun datorkigunak bereak. Gertatzen da, ordea, euskaraz atxikitze-eredutik –familia euskaldunetik– eta murgiltze-eredutik –erdaldunetik– ailegaten denak protagonismo desberdina izan behar dutela. Zer dioguna baino diafanoagorik, batez ere, ahozko berbetaren eta kulturaren –kanten, esate baterako– trataeran dihardugunean!

Egin diezaiogun so ume kanta herrikoi bati, «Aitaita dala tutulun berde»ri. Hara Iñaki Gamindek jaso dituen Lekeitiokoa, Zamudiokoa eta Zeanurikoa:

Zamudiokoa	Lekeitiokoa	Zeanurikoa
Aitaita dala tutulun-berde amama dala masusta Bitoriatik etorri da-ta umea bidean galduta, oba, oba.	Aitaita dala txutxulunberde amama dala masustra aita gurea tabernan da-ta amama-txori emoten.	Aitaita dala susulun-berde amama dala masusta aita joan da Bituriara ama lepoan hartuta aita etorri da Bituriatik ama bidean galduta aitak topau dau ama kamaran gona gorria jantzita.

Bizkaieraren barruan, hiru azpieuskalki eta hiruretako ukitu kulturala topatzen ditugu. Etxetik euskaldun datorrenak lekuan lekuko aldaera landu deza ke eskolan, batez ere berak etxean jasoaz lotzeko. Jokabide honetan, atxikitze-eredukoaren ekarriari jaramon eginik antola daiteke irakaskuntza. Ez litzateke kontua, beraz, euskara moldea bakarrik, ezpada eduki kulturala ere bai. Argi dago, orduan, honetan euskaldun datorrenak hartuko lukeela protagonismoa.

Baina, hori horrela izanik, noiz legokioke protagonismoa murgiltze-eredukoari? Batez ere, ikasle guztientzat abestietarik bat eredutzat jarri, buruz ikasi eta haren gaineko teoria azal dadinean.

Beste modu batera adieraziz, egin duguna izan da, familia erdaldunekoari euskara kanpotik barrurantz doakiola kontuan hartu, ikasgelatik bihotzerantz eta etxean euskaraz haziari, intimitatetik gramatikarantz. Jarraibide desberdinak.

Finean, gure kulturako aberastasuna tradizio hutsean laga barik, ikasiz biziberritu egingo litzateke. Beti ere, ikasle multzo biak ikasgela berean direla, baina bakoitzari era moldatuan irakatsirik. Barakaldoko ikasleak kanta honen bertsio bakarra jakitea aski du –ahal delarik hedatuena–, ostera, Lekeitiokoa, Zamudiokoa nahiz Zeanurikoa ez ditugu euren herrian, etxeetan, menderik mende umeak lotartzeko, alaitzeko, erabilia landu barik utziko, ohartzen garen moduan ohartzen garela, gainera, desberdintasunak aberastasun direla, hala doinuan nola letzan. Zertara letorke, bestela, dakigunetik ez dakigunera ari-tzea?

Ausubelek (1977) dioenez, esperientzia edukatibo formalen eragina ikaslearen hazte pertsonalean ere aurretiko ezagupenek baldintzatuta dago. Ezagupenok, era berean, izan daitezke aurretiko esperientzia edukatibo bateko emaitza –dela eskolakoa edo ez– edo eta aprendizaiaren espontaneoarena. Era berean, aprendizaiako egoera berrien eskarrietara gehiago edo gutxiago doituta egon daitezke eta zuzentasun handiago edo txikerragoko izan. Dena dela, zailtzarrik ez dagoena da, eskola-ikasketa berria hasten duen ikaslea, hasten dela abiatu aurreko esperientzian eraikitako ezagupen, errepresentazio, ulerkera eta kontzeptuetatik eta erabiltzen dituela irakurketako tresna eta interpretazio-ko moduan aprendizaiaren emaitza baldintzatuz.

Ausubelek eta bere lankideek zuzentzen dituzten formulazioek ikuspegi aldaketa suposatzen dute. Oraingoan ez da indar egiten ikaslearen gaitasun intelektualean –zuzenean edo zeharka bere garapen mailaz loturik–, baizik eta aurretiko ezagupenen jabetzan. Ulerkera tradizionalen eta ohikoan, ikaslearen aprendizaiaren zuzen-zuzenean zegoen irakaslearen eraginaren eta erabilitako metodologiaren pentzudan. Oraingoan, pentsatzeko prozesuetan eta arteragoko ezagupenetan jartzen da enfokoa.

«Hezkuntza psikologia guztia printzipio bakarrean bildu behar banu, hone-laxe enuntziatuko nuke: aprendizaiaren eraginik handiena duen faktorea, ikasleak badakiena da. Iker bedi hori eta irakats dadila kontsekuenteki. *Ausubel (1993: 1)*

Ausubel-ek baieztapen hori aprendizaiaren esanguratsuen barruan egiten du. Aprendizaiaren esanguratsuan esanahi berriak jasotzeaz mintzo gara eta horretarako aurreuposatu egiten da aprendizaiaren esanguratsurako joera, baita aprendizaiaren zeregin potentzialki esanguratsua ere –hots, zeregin bat erlazionaturik egon daitekeena modu substantzial eta ez arbitrarioan ikasleak jadanik

ezagutzen duenarekin-. Bestela esanik, ikasle batentzat erreferente jakin batek benetan esan gura badu zeozer, orduan deitzen dugu esanguratsu.

Ikasleen ikasketa esanguratsua neurria handian dago arterik jasotako eza-gutzaren pentzudan. Arterik izaten den eskema mentala da oinarri ezagutza berria ulertzeko nahiz prozesatzeko. Guk lantzen dihardugun arlorako, haur eskolan sartzen den umearentzat –Otik 3 urtera arteko Haur Hezkuntzako Lehen Ziklokoentzat– etxean jarritako oinarriak dira aurretiko ezagutza, hau da etxean ikasitako berbeta zein kantak

Honetan ere, honenbestez, euskalkia versus ikasketa naturalera jo dugu (**versus** Patinezko zentzuan hartuta **-rantz**; ez ingeleseko «**aurka**» erabilera okerrean).

Ezin egin duguna da –eta honexetan datza euskalkiko seme-alaben gal-tze-prozesu deitoragarria– uniformitatearen izenean euskaldunak zein erdaldu-nak murgiltze-eredu berekotzat jo, alegia, gela jakin baten diren euskaldunak ez balira bezala jokatu, den-denekin zerotik hasiz, guztientzat ere euskara bi-garren hizkuntza balitz bezala jokaturik, Ausubelek argitu izan digun ikasketa esanguratsua, arterik izaten den ezagutza oinarri (duen), ikasketa hori ez ba-litz bezala jokaturik.

Beraz, eskolak etxetik euskalkia jakinik datorren ikaslea dakienetik ez da-kienera eraman behar du, euskara batua euskalkiaren arartekotasunaz ikasirik –Ikasketa Esanguratsuaren arabera, arterik ezagun zaizkion sinboloen bitartez– eta horretarako familiako berbeta landu egin behar da irakaskuntzan, ezen eus-kara batua jakiteak ez baitakar «per se» euskalkian alfabetatzea.

Sakonera jota, aintzat hartu behar da Erramun Baxokek dioskuna:

«Behin betikotz jakin dezagula, jatorrizko hitzunek daukatela kompeten-tzia eta euskaldun zaharrak ez badira euskaldun, ez da euskararik, arima ga-beko euskaranto hil bat baizik.» Erramun Baxok (1985).

Eta azkenik, berba laburretan, zer da uraren barren-barrenean bila gabil-tzana? Bada, euskaldun izatea, unibertsoan euskara entzun dadin erdiestea.

3.2.5. *Irakaskuntzaren berbalizazioa*

Edozelan ere, irakasle guztiak ahozko berbetarako irakasle baliozko bila-ka daitezten, ezinbestekoa da Irakaskuntzaren Berbalizazioa deritzagun para-digman jokatzea.

Berbalizazioa deritzagu, ideiak, sentimenduak, gertaerak berbalizatzeari, elez adierazteari, hitzez iragartzera emateari. Ikasgelan mutu dautzan mahai, liburu, arbel zein koadernoak mintzoaren sarean sartzea da berbalizazioa. Ge-lan dihardugula dihardugunean, egoera komunikatiboa sortu behar da, hezike-

ta mutua gainditzeko. Horretarako, goizeko egunonetik beretik eskatu behar dugu erantzuna, ez dakit tankerako topikoetan ezkutatzea gaitzetsiz.

Behin ahozko jardunean ari garenean, euskalkia berez-berez azaltzen zaigu, ezen euskara idatzia bakarra bada ere, euskara mintzatuak anitz baitira. Beraz, euskalkia zergatik baino zelan izango da auzia, nola gauzatu behar dugun euskara batuaren jorra eta nola euskalkiarena.

Berba egiterakoan ez ditugu gogoan hizkuntzetako departamentuak soilik, asignatura guztietakoak baino. Ahozkoa gai desberdinen inguruan praktika daiteke, edozein gertaeraz balia gaitzke hitz egiteko. Nahi balitz hala izendatu, ahozkoa zehar gai bat da, arlo guztiak hartzen dituen, irakasle guztiak dagokiena, eraberean erabilgarria matematikako zenbakiak lantzean nahiz fisikako neurriak. Ez baita gomendagarriana 2-1 (bi bat) irakurtzen duen ikasleari, «bi eta bat» irakurtzen matematikakoak baino euskarakoak irakatsi beharra.

Irakaskuntzaren berbalizazioak ez du eskatzen eguneroko jardunetik aldentzerik –Euskal Hizkuntza eta Literaturan baliatuko dira, batez ere, hizkuntzen irakaskuntzarako erabili ohi diren ahozko ariketez edo bertsolaritzaz–, egunerokoan aski da irakasleak berak azaldua azaleraztea ikasleari edo liburuko idatzia ahoz emanaraztea edo arbeleko buruketa bozgoraz adieraziz osotzea.

Berbalizazioa irakasbide bat da, metodoa, ariketa apartekoa baino gehiago. Idatzizko euskarria hor izango dugu testuliburuetan, koadernoan, arbelean, agendan. Ahozkoa ezin etor daiteke ordezkatzera, bai, ordea, inoiz galdu behar ez zuen lekua berreskuratzea, Aristotelesen peripatew hura geureganatzera.

Gaiari osotasuna emateko, ahozko azterketak egin behar dira. Azterketa idatziez gainera, eskolako curriculumean sartu behar da ahozko frogak, bestela ikasleak ez bailuke aintzat hartuko kurtso guztiko ahozkototasuna. Gaur, baina, ez dugu gehiagotarako betarik.

GALDERAK ETA ERANTZUNAK

Entzun ziren galderen artean, bazen bat erantzun gabe laga nuena: «Euskalki kontua ongi, baina gure arazoa euskañola duk, gero eta traketsago mintzatzen direla».

Egia aitor badezaket, hitzaldiko denbora agortuta neukala baino galderari benetako zentzua hartzen ez niolako utzi nuen erantzun gabe, ezin bainuen aditu euskalkia euskañolaren antidotoetarik bat baino.

Hara! Ni aritu nintzen Ausubelez, Ikasketa esanguratsuaz, Vigotsky-ren eta Piaget-en haurren garai egozentrikoaz; Hizkuntzaren ikasketa naturalaz; curriculumaz; diglosiaz,...hau da, irakaskuntzaren hobekuntzarako baliabideez. Gainera, arrazoitu egin nuen etxetik euskaldun datozenak murgiltzera datozenengandik bereiztu beharra. Eta berrogei minutuak agortu ostean «Bai, baina arazoa euskañola da». Berbaldi guzti-guztia ez ota zen, ba, euskararen kalitatea hobetzeko saioa, alegia euskañol kontuei irtenbidea aurkitzeko. Beraz, ez nion kontesturik aurkitzen itaunari.

Nire erantzuna, laburrean hauxe zatekeen, eta da orain:

1. Galderagile horrek arrazoi duzu, baldin badiozu euskañolak berdintsu eragiten duela atxikitze-ereduan zein murgiltze-ereduan, ezen Iñaki Martínez de Lunak dioskunez, «hizkuntza pobrezia hori egunerokoan erdara nagusitzen den giroetako euskaldunen –titikoen nahiz berrien- ajea baita» (2).

2. Alderantziz, oker zaude oso, adierazi gura baduzu euskalkia gelara ekartzea lan alferra dela euskañolaren aurrean.

2.1. Alferreko balitz, ez lituzkete bidaliko –hainbeste diru xahutuz– seme-alabak Irlandara ingelesa jatorrizkoekin praktikatzera. Zeure gelan ikasia non erabil daiteke euskaldunen artean ez bada, non deseuskañoldu euskaraz bizi diren gazteekin izan ezik, hots, gaurko Euskal Herrian norekin euskalkian mintzatzen direnekin –gaurkoz gutxiegia euskara batuan– egin ezik?

2.2. Uste dut ez duzula ulertu behar bezain sakon euskalkiak eskolan zer suposatzen duen. Ez da aldaera bitxiago edo lekukoago bat, dialektologoei bakarrik interesatzen zaiena, ezpada hizkuntza bizia. Beste hitz batzuekin adieraziz, euskalkia da euskara herri horretan, alegia, euskalkia kendurik ez da euskararik.

2.3. Nahi baduzu, eskolan euskalkiaren ekarri aintzat hartzea –beste edozein ekarri bezala– ez da bakarrean nahiko izango. Hala ere, eskolak erantzun egin behar dio dagokion betebeharrari. Eskolak ondo irakatsi behar du, behintzat alemaneko ikastetxeetan irakasten den bezain ongi. Eskolaz kanpo beste batzuek dira nor euskara biziartzeko eta ezin beteko du eskolak gizarteak egin beharreko guztia.

2.4. Norengandik jaso daiteke ahozko erregistroa eta horko azentu, keinu, txanda emate eta abar, betiko euskaldunen ahoetatik ez bada?

2.5. Zabalegia, garrantzitsuegia da gal dadin uzten dugun aberastasuna euskalkia lantzen ez badugu, orain zehaztuko ez dugun arren.

Mila esker zuen harrera eta jarrera beroarengatik.

(2) *Jakin* 126,107. or.